

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2000:18

Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuuspääoman kartuttamistyöryhmän muistio

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
Helsinki 2000

KUVAILULEHTI

Julkaisija

Sosiaali- ja terveysministeriö

Julkaisun päivämäärä

9.1.2001

Tekijät (toimielimestä: toimielimen**Nimi, puheenjohtaja, sihteeri)**

Vakuutusyhtiöiden

vakavaraisuuspääoman kartuttamistyöryhmä

Julkaisun laji

Työryhmämuistio

Toimeksiantaja

Sosiaali- ja terveysministeriö

Puheenjohtaja Heikki Bonsdorff

Sihteerit Hannu Ijäs

Olli-Pekka Piirilä

Toimielimen asettamispyvm

22.2.2000

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)

Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuuspääoman kartuttamistyöryhmän muistio

Julkaisun osat**Tiivistelmä**

Työryhmän tehtävänä oli kartoittaa vakuutusyhtiöiden käytettävissä olevat keinot vakavaraisuuspääoman kartuttamiseksi ja niiden verokohtelu sekä tehdä tarvittaessa ehdotus mahdollisten puutteiden korjaamiseksi.

Työryhmä ehdottaa, että erikseen tulisi selvittää tarkemmin, voitaisiinko keskinäisten vakuutusyhtiöiden pääoman hankintaa edistää antamalla niille mahdollisuus järjestelyyn, jossa vakuutuksenottajat voisivat maksaa osuuskuntien kaltaista ”osuusmaksua”, joka voisi olla liittymismaksu tai vuosittainen kerättävä maksu.

Lisäksi tulisi selvittää, voitaisiinko keskinäiselle vakuutusyhtiölle antaa mahdollisuus laskea liikkeelle sellaisia etutakuuosuuksia, joilla on oikeus yhtiön tulevaisuudessa kertyvään netto-omaisuuteen siltä suhteelliselta osalta, mikä vastaa kyseistä pääomasijoitusta. Mahdollinen uudistus tulisi toteuttaa siten, ettei vakuutuksenottajaomistajien oikeuksia loukata eikä keskinäisen vakuutusyhtiön luonne vakuutuksenottajien omistamana vakuutusyhtiönä vaarannu.

Työryhmä ei nähnyt tässä vaiheessa tarvetta keskinäisiä holdingyhtiöitä koskevan lainsäädännön valmistelun aloittamiseksi. Jos keskinäisiä vakuutusyhtiöitä koskeva lainsäädännöllinen kehitys ulkomailla ja vakuutusmarkkinoilla tapahtuva kehitys antavat siihen aihetta, voitaisiin myös Suomessa harkita lainsäädännöllisiä toimia, joilla keskinäisille vakuutusyhtiölle annetaan mahdollisuus siirtää vakuutustoiminta tytäryhtiöihin ja jatkaa toimintaa puhtaana holding-yhtiönä.

Avainsana: (asiasanat)

vakuutusyhtiöt, kilpailuneutraliteetti, omistusyhteisöt, pääomarahoitus, vakavaraisuus

Muut tiedot**Sarjan nimi ja numero**

Sosiaali- ja terveysministeriön
työryhmämuistioita 2000:18

ISSN

1237-0606

ISBN

952-00-0902-7

Kokonaissivumäärä

50

Kieli

suomi

Hinta

62 mk

Luottamuksellisuus

julkinen

Jakaja

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisumyynti
Puh. (03) 260 8535 ja 260 8158

Kustantaja

Sosiaali- ja terveysministeriö

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare

Social- och hälsovårdsministeriet

Utgivningsdatum

9.1.2001

Författare (uppgifter om organet:
namn, ordförande, sekreterare)

Arbetsgrupp för överföring av solvenskapital

Heikki Bonsdorff, ordförande

Hannu Ijäs, sekreterare

Olli-Pekka Piirilä, sekreterare

Typ av publikation

Promemoria

Uppdragsgivare

Social- och hälsovårdsministeriet

Datum för tillsättandet av organet

22.2.2000

Publikation (även den finska titeln)

Promemoria - Arbetsgruppen för överföring av solvenskapital

Publikationens delar**Referat**

Arbetsgruppens uppgift var att kartlägga de medel som försäkringsbolagen har till sitt förfogande för överföring av solvenskapital och deras skattebehandling samt att vid behov göra ett förslag till korrigering av eventuella brister.

Arbetsgruppen föreslår att man skilt bör utreda närmare ifall de ömsesidiga försäkringsbolagens kapitalanskaffning kunde främjas genom att ge dem möjlighet till reglering där försäkringstagarna såsom i andelslag skulle kunna betala ”andelsavgifter” som kunde vara en anslutningsavgift eller en avgift som samlas in årligen.

Dessutom borde man utreda ifall de ömsesidiga försäkringsbolagen kan ges möjligheten att ge ut sådana förmånsgarantiandelar som innehar rätten till den nettotillgång som i framtiden samlas i bolaget, för den proportionella del som motsvarar ifrågavarande kapitalplacering. Den eventuella reformen bör förverkligas så att inte försäkringstagarägarnas rättigheter kränks och så att man inte äventyrar de ömsesidiga försäkringsbolagens karaktär som försäkringsbolag som ägs av försäkringstagarna.

Arbetsgruppen fann inte i detta skede det nödvändigt att starta beredelse av lagstiftning gällande ömsesidiga holdingbolag. Ifall den legislativa utvecklingen av de ömsesidiga holdingbolagen i utlandet och utvecklingen som sker på försäkringsmarknaderna gör detta till en nödvändighet, skulle man också Finland kunna överväga legislativa åtgärder med vilka de ömsesidiga försäkringsbolagen ges möjligheten att flytta försäkringsverksamheten till dotterbolag och fortsätta verksamheten som ett rent holdingbolag.

Nyckelord

försäkringsbolag, solvens, kapitalfinansiering

Seriens namn och nummer

Social- och hälsovårdsministeriets
promemior 2000:18

ISSN

1237-0606

ISBN

952-00-0902-7

Sidoantal

50

Språk

finska

Pris

62 mk

Sekretessgrad

offentlig

Distribution

Social- och hälsovårdsministeriets
publikationsförsäljning
tel. (03) 260 8535 och 260 8158

Förlag

Social- och hälsovårdsministeriet

DOCUMENTATION PAGE

Publisher

Ministry of Social Affairs and Health

Date

9 January 2001

Authors

Working group for the transfer of solvency capital

Heikki Bonsdorff, Chairman

Hannu Ijäs, secretary

Olli-Pekka Piirilä, secretary

Type of publication

Working group memorandum

Commissioned by

Ministry of Social Affairs and Health

Date of appointing the organ

22.2.2000

Title of publication

Memorandum of the Working group for the transfer of solvency capital

Summary

The task of the working group was to chart the means at the disposal of the insurance societies for the transfer of solvency capital and their tax treatment as well as to, if necessary, make a suggestion concerning the correction of possible weaknesses.

The working group suggests that one should define more clearly the question of whether the acquisition of the mutual insurance societies' capital could be promoted by giving them the possibility of regulation, where the policyholders could pay a "subscribed fee" similar to that of the co-operative, that could be either an initiation fee or a fee that is gathered annually.

Furthermore, one should clarify whether the mutual insurance societies should be given the opportunity to release such benefit guarantee shares that are entitled to the net-assets that will be accumulated in the future of the society for the proportional part that is equivalent to the capital placement in question. The prospective reform should be realised so that the rights of the policyholder owners are not violated and the character of the mutual insurance societies as insurance societies owned by their policyholders is not put at risk.

The working group did not at this point see the need of starting the preparation of legislation concerning mutual holding societies. If the development of legislation concerning mutual insurance societies in other countries and the development taking place on the insurance markets give cause, it is possible to consider legislative measures, in Finland also, with which the mutual insurance societies are given the possibility to move their insurance activity to affiliated companies and continue business solely as holding societies.

Key words

Insurance companies, solvency, capital finance

Title and number of series

Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2000:18

ISSN

1237-0606

ISBN

952-00-0902-7

Number of pages

50

Language

Finnish

Price

FIM 62,-

Publicity

Public

Distributor/Orders

Ministry of Social Affairs and Health,
tel. +358-3-260 8535 and 260 8158
fax +358-3-260 8150

Financier

Ministry of Social Affairs and Health
Finland

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO

2. VAKAVARAISUUSPÄÄOMA JA VAKAVARAISUUSVAATIMUKSET

- 2.1. Vakavaraisuuspääoma
- 2.2. Vakavaraisuusvaatimukset

3. PÄÄOMARAHOITUS

- 3.1. Oman pääoman kartuttaminen vakuutusosakeyhtiössä
- 3.2. Oman pääoman kartuttaminen keskinäisessä vakuutusyhtiössä
- 3.3. Rahastot ja niiden käyttö
- 3.4. Välirahoitus

4. VASTUUVELAN VAKAVARAISUUSERÄT

- 4.1. Yleistä
- 4.2. Tasoitusvastuun kartuttaminen
- 4.3. Työeläkevakuutusyhtiön osittamaton lisävakuutusvastuu
- 4.4. Henkivakuutusyhtiöiden osittamatonta lisävakuutusvastuuta koskeva valmistelutyö

5. OMISTUSYHTEISÖT (HOLDING-YHTIÖT)

6. VAKUUTUSYHTIÖN JAKAUTUMINEN JA LIIKETOIMINTASIIRROT

7. VOITONJAKO JA SEN RAJOITUKSET

8. OSUUSKUNTIEN JA OSUUSPANKKIEN PÄÄOMAN HANKINTA

9. NYKYTILAN ANALYSOINTI

- 9.1. Vakavaraisuusvaatimusten merkitys
- 9.2. Pääoman tuottovaatimus keskinäisessä vakuutusyhtiössä ja vakuutusosakeyhtiössä
- 9.2. Pääomarahoituksen edistäminen
- 9.3. Tulorahoituksen edistäminen
- 9.4. Omistusyhteisöt (holding-yhtiöt)

10. YHTEENVETO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSISTA

LIITE

1. Katsaus Ruotsin lainsäädäntöön

1. JOHDANTO

Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuustyöryhmä totesi muistiossaan (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1997:33) vakuutusyhtiöiden keinoista hallita vakavaraisuus- asemaansa, että toimintapääomaa voidaan kartuttaa lisäämällä osake- tai takuupääomaa, ottamalla pääomalainoja tai yhtiön tulokseen perustuvalla rahoituksella. Työryhmä ehdotti henkivakuutusyhtiöille vakuutustekniseen vastuuvélkaan sisältyvän osittamattoman lisävakuutusvastuun perustamista uutena välineenä ehdotettujen uusien vakavaraisuusvaatimusten täyttämiseen. Yhdessä nykyisten säännösten mukaisen toimintapääoman kanssa sitä pidettiin nykyoloissa riittävänä keinona henkivakuutusyhtiöiden vakavaraisuuspääoman kartuttamiseksi. Työeläkeyhtiöille vastaava taseeseen kuuluva erä on jo käytössä. Henkivakuutuksen osittamattoman lisävakuutusvastuun perustamista koskevat sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosaston, Vakuutusvalvontaviraston ja valtiovarainministeriön edustajien keskustelut ovat vielä kesken.

Vahinkovakuutusyhtiöiden osalta työryhmä katsoi, että sen ehdotukset eivät olleet täysin riittäviä, vaan niille olisi perusteltua muodostaa oma erä sijoitusriskin tasoittamista varten. Työryhmä ei kuitenkaan halunnut siinä vaiheessa yhdistää vakuutus- ja sijoitusriskin tasoittamista tasoitusvastuuteknikalla, eikä tehnyt sitä koskevaa ehdotusta. Toimikunta katsoi, että tasoitusvastuun käyttö sijoitustoiminnan tuloksen tasoittamiseen edellyttäisi vakuutusyhtiölaissa olevan tasoitusmäärän määritelmän muuttamista.

Vakavaraisuuspääoman kartuttamista selvittävän työryhmän tehtävänä oli

1. kartoittaa vakuutusyhtiöiden käytettävissä olevat keinot vakavaraisuuspääoman kartuttamiseksi ja niiden verokohtelu ja
2. tehdä tarvittaessa ehdotukset mahdollisten puutteiden korjaamiseksi.

2. VAKAVARAISUUSPÄÄOMA JA VAKAVARAISUUSVAATIMUKSET

2.1. Vakavaraisuuspääoma

Vakuutusyhtiön vakavaraisuus- eli solvenssipääoma muodostuu toimintapääomasta ja tasoitusmäärästä. Vakuutusyhtiön toimintapääomalla tarkoitetaan sitä määrää, jolla vakuutusyhtiön varat ylittävät velat ja muut niihin verrattavat sitoumukset. Tasoitusmäärä on runsasvahinkoisia vuosia varten vastuuvélkaan sisältyvä erä.

Vakuutusyhtiö tarvitsee pääomia selvittääkseen vakuutus- ja sijoitusriskeistä sekä rahoittaakseen liiketoiminnan kasvua. Vakuutusyhtiöiden käytettävissä olevat pääoman kartuttamiskeinot riippuvat osittain siitä, onko kysymyksessä vakuutusosakeyhtiö vai keskinäinen vakuutusyhtiö.

Toimintapääomaan luetaan:

- oma pääoma
- varaukset
- arvostuserot
- työeläkevakuutusyhtiön osalta osittamaton lisävakuutusvastuu
- muut toimintapääoma-asetuksessa luetellut erät, kuten
- pääomalaina (Vakuutusvalvontaviraston luvalla)
- keskinäisen vakuutusyhtiön taksoitettavissa oleva lisämaksu
- henkivakuutusyhtiön tuleva ylijäämä (Vakuutusvalvontaviraston luvalla).

Eräiden asetuksessa mainittujen erien hyväksymiselle toimintapääomaan on asetettu lisäehtoja ja rajoituksia.

Tasoitusmäärä, jota sosiaali- ja terveysministeriön määräyksissä kutsutaan tasoitusvastuuksi, on määritelty vakuutusyhtiölaissa runsasvahinkoisten vuosien varalle vastuupillisesti lasketuksi määräksi. Tasoitusvastuuta ja sen kartuttamista on kuvattu tarkemmin jäljempänä luvussa 4.2.

2.2. Vakavaraisuusvaatimukset

Euroopan yhteisön vakuutusyhtiöitä koskevien vakavaraisuussäännösten voidaan katsoa muodostuvan vastuuvelan laskentaa ja katetta koskevista määräyksistä sekä toimintapääomavaatimuksista. Vastuuvelan laskentaa ja katetta henki- ja vahinkovakuutuksen kannalta on analysoitu esimerkiksi edellä mainitussa vakuutusyhtiöiden vakavaraisuustyöryhmän muistiossa. Muistiossa todettiin, että koska periaatteellisesta harmonisoinnista huolimatta vastuuvelan käytännön laskentaa ei ole saatu harmonisoiduksi, vakavaraisuusvaatimustenkin täyteen harmonisointiin on vaikea päästä.

EU-direktiiveissä toimintapääomaa koskevat vaatimukset on suhteutettu toiminnan volyymiin ja vastuuvelan määrittely varsinkin vahinkovakuutuksessa on varsin yleisluonteinen. EU:n vakavaraisuusmääräykset on laadittu minimiharmonisoinnin periaatteella, mikä tarkoittaa, että jäsenmaat voivat omassa lainsäädännössään asettaa tiukempiakin vaatimuksia. Näin on tehty muun muassa Suomessa. Kansalliset tiukennukset voivat koskea kuitenkin vain ao. maassa toimiluvan saaneita yhtiöitä. Useissa maissa korvausvastuuseen sisällytetään keskimääräisen odotettavissa olevan korvausmenon lisäksi erilaisin perustein määrittäviä varmuuslisiä ja varauksia mahdollisia katastrofivahinkoja varten.

Suomessa korvausvastuuseen sisältyy tasoitusmäärä, jolla on erityisesti vahinkovakuutuksessa huomattava merkitys vakuutusliikkeen riskeihin varautumisessa. Vahinkovakuutuksen vakavaraisuusvaatimuksissa asetetaan EU-toimintapääomavaatimuksen lisäksi vaatimuksia tasoitusvastuulle ja vakavaraisuuspääomalle. Tasoitusvastuulle on määritetty tavoitevyöhyke ja yläraja. Vakavaraisuuspääomalle puolestaan on määritetty alaraja ja tavoitealaraja. Alaraja riippuu vahinkoliikkeen lisäksi yhtiön keskimääräisestä sijotusriskistä. Suomen vahinkovakuutusta koskevan järjestelmän erityispiirteenä voitaneen pitää sitä, että se varsin läpinäkyvällä tavalla ottaa huomioon yhtiön oman tilan yhtiön omista riskeistä lähtien.

Myös suomalaisille henki- ja eläkevakuutusyhtiöille on vahvistettu tasoitusmäärävaatimukset, mutta varsinkin henkivakuutuksessa niiden merkitys on oleellisesti pienempi kuin vahinkovakuutuksessa. Runsasvahinkoisten vuosien varalta laskettavalla tasoitusmäärällä ei nimittäin voida varautua

henki- ja eläkevakuutuksessa keskeisessä asemassa olevien sijoitustoiminnan tuoton heilahtelujen varalta.

Työeläkevakuutuksessa toimintapääomaan liittyvät vakava-raisuusvaatimukset riippuvat yhtiön sijoitustoiminnan riskillisyydestä.

3. PÄÄOMARAHOITUS

Omaan pääomaan luetaan muun muassa:

- osake-/takuupääoma
- arvonorotusrahasto
- ylikurssirahasto
- vararahasto
- pohjarahasto
- tilikauden ja edellisten tilikausien voitto.

Osake- ja takuupääoma sekä edellä mainitut rahastot lukuun ottamatta keskinäisen vakuutusyhtiön vararahastoa ovat sidottua omaa pääomaa. Mahdolliset muut vapaaehtoiset rahastot ovat vapaata omaa pääomaa.

3.1. Oman pääoman kartuttaminen vakuutusosakeyhtiössä

Vakuutusosakeyhtiön osakkaita ovat osakkeenomistajat. Normaalisti osakeyhtiön kaikkiin osakkeisiin liittyy äänioikeus. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että yhtiössä on tai voi olla tällaisten osakkeiden lisäksi myös osakkeita, jotka tuottavat äänivallan vain tiettyihin lähinnä ko. osakkeen omistajan asemaan vaikuttaviin päätöksiin. Tällaisia osakkeita kutsutaan etuosakkeiksi. Rajoitetun äänioikeuden vastapainoksi etuosakkeella tulee olla jokin etuoikeus muihin osakkeisiin nähden. Usein tämä oikeus on muita osakkeita parempi osinko tai oikeus osinkoon.

Vakuutusosakeyhtiön osakepääoman korottamisessa sovelletaan osakeyhtiölain 4 luvun säännöksiä. Osakeyhtiön osakepääomaa voidaan korottaa antamalla merkittäväksi maksullisia osakkeita tai korottamalla osakkeiden nimellisarvoa maksua vastaan (uusmerkintä) tai antamalla osakkeita tai korottamalla osakkeiden nimellisarvoa maksutta (rahastoanti).

Uusmerkinnässä yhtiö saa merkitsijältä vastikkeen merkityistä osakkeista. Tällä pyritään yleensä lisäpääoman saamiseen yhtiölle. Tällöin osakepääomaa voidaan korottaa ilman verovaikutusta. Rahastoannissa osakepääoman korottaminen toimeenpannaan yhtiön sisäisin tilisiirtein yhtiön saamatta korotuksen yhteydessä itselleen varoja. Toimenpiteellä pelkästään sidotaan yhtiöllä olevia varoja osakepää-

omaan. Näin voidaan tehdä muun muassa silloin, kun yhtiöön on kertynyt voittoa yhtiön (verotetun) tuloksen kautta.

Pääsääntönä on, että osakepääomaa korotettaessa osakkeenomistajilla on etuoikeus kaikkiin uusiin osakkeisiin samassa suhteessa kuin he ennestään omistavat yhtiön osakkeita (merkintäetuoikeus). Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että etuosakkeella, joka ei tuota oikeutta jakoon yhtiön varoja jaettaessa, ei ole merkintäetuoikeutta. Osakkeenomistajilla ei luonnollisesti ole velvollisuutta merkitä uusia osakkeita, eivätkä kaikki osakkeenomistajat yleensä niin teekään. Osakepääoman korottaminen uusmerkinnällä muuttaa näin ollen yleensä myös yhtiön omistuspohjaa.

3.2. Oman pääoman kartuttaminen keskinäisessä vakuutusyhtiössä

Kilpailuneutraliteetin kannalta on tärkeää, että keskinäiset vakuutusyhtiöt voivat käyttää mahdollisimman pitkälti vastaavia rahoitusvälineitä kuin osakeyhtiöt. Tämä on ollut myös nykyisten keskinäisen vakuutusyhtiön takuupääomaa ja takuuosuuksia koskevien säännösten tavoitteena.

Keskinäisessä vakuutusyhtiössä vakuutusyhtiön osakkaita ovat vakuutuksenottajat ja sen mukaan kuin yhtiöjärjestyksellä on määrätty, mahdolliset takuupääoman omistajat. Yhtiöllä voi siten olla takuuosuuksia, jotka eivät tuo osakkuutta yhtiössä, vaan ainoastaan oikeuden korkoon. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä muun muassa, että meri- ja jälleenvakuutuksen ottaminen ei tuota äänioikeutta. Useimmilla suomalaisilla keskinäisillä vahinkovakuutusyhtiöillä on yhtiöjärjestyksessä tällainen määräys jälleenvakuutuksen osalta. Takuuosuuksien omistajien äänivaltaa on rajoitettu lailla siten, että yhtiökokouksessa takuuosuuksien yhteenlaskettu äänimäärä on enintään kokouksessa edustettujen vakuutuksenottajien yhteenlaskettu äänimäärä. Yhtiöjärjestyksessä tulee olla määrätty myös takuupääoman korosta ja sen takaisinmaksamisesta. Yhtiöjärjestyksessä osakkuutta voidaan Vakuutusvalvontaviraston suostumuksella laajentaa siten, että muutkin kuin vakuutuksenottajat ja takuupääoman omistajat voivat olla keskinäisen vakuutusyhtiön osakkaita. Esimerkiksi eräissä työeläkevakuutusyhtiöissä myös vakuutetut työntekijät ovat keskinäisen vakuutusyhtiön osakkaita.

Keskinäisen vakuutusyhtiön peruspääomalla tarkoitetaan pohjarahaston ja takuupääoman yhteenlaskettua määrää. Keskinäinen vakuutusyhtiö voidaan perustaa ilman takuupääomaa, jolloin peruspääomana on vain pohjarahasto, tai

ilman pohjarahastoa, jolloin peruspääomana on takuupääoma. Takuupääoman omistajat omistavat takuuosuuden kautta osuuden takuupääomasta, mutta se ei tuo oikeutta yhtiön nettovarallisuuteen yhtiön varoja jaettaessa esimerkiksi yhtiön purkautuessa.

Keskinäisen vakuutusyhtiön takuuosuuteen sovelletaan soveltuvin osin osakeyhtiölain säännöksiä osakkeesta. Keskinäisessä vakuutusyhtiössä voi olla myös takuuosuuksia, joilla on äänioikeus vain tietyissä yhtiökokouksissa käsiteltävissä asioissa vastaavasti kuin osakeyhtiössä ns. etuosakkeiden omistajilla. Tällaisten äänioikeudeltaan rajoitettujen takuuosuuksien ("etutakuuosuuksien") käyttö tuo yhtiöön uusia osakkaita, mutta ei välttämättä johda vakuutuksenottajien äänivallan kaventumiseen.

Etutakuuosuuden ehdot voidaan siten soveltuvin osin muotoilla osakeyhtiön etuosakkeita vastaavalla tavalla. Tällöin tulee kuitenkin ottaa huomioon keskinäisen vakuutusyhtiön erityispiirteet. Kun etutakuuosuus ei tuo osakkuutta, sille voidaan maksaa korkoa ilman yleisiä voitonjakorajoituksia (ks. vakuutusyhtiölain 12 luvun 1 §:n 2 momentti). Etutakuuosuus on tällöin oman pääoman erä, joka käyttäytyy vieraan pääoman ehdoin.

Etutakuuosuuksiin liittyvä erityinen taloudellinen etu on joko jako-osainen tai jako-osaton. Jako-osaton oikeus tarkoittaa oikeutta tiettyyn ennalta sovittuun, yhtiön tuloksesta riippumattomaan hyvitykseen (korkoon) ennen muita takuuosuuksia. Hyvityksen (koron) määrä voidaan määritellä tietyllä tavalla laskettavaksi tuotoksi. Jako-osainen oikeus tarkoittaa suurempaa osuutta yhtiön varoihin kuin muut takuuosuudet tuottavat. Etutakuuosuuden jako-osainen oikeus jaettaessa yhtiön varoja voidaan määritellä suhteessa tilikauden voittoon siten, että jako-osainen oikeus voittoon on suurempi kuin muille takuuosuuksille maksettava hyvitys (korko). Etutakuuosuuden omistajalle ei sen sijaan voida antaa yleistä oikeutta takuupääoman ja sille luvatussa hyvityksen (koron) jälkeen mahdollisesti jäävään yhtiön netto-omaisuuteen yhtiön selvitystilassa tai sitä purettaessa. Tämä ilmenee vakuutusyhtiölain selvitystilaa koskevista säännöksistä.

Keskinäisen vakuutusyhtiön takuupääoman korottamisessa sovelletaan soveltuvin osin osakeyhtiön 4 luvun säännöksiä. Takuupääomaa ei saa kuitenkaan korottaa rahastoannilla tai ns. sekaemissiolla. Keskinäinen vakuutusyhtiö ei voi siten siirtää rahastoannilla yhtiön tuloksen kautta kertynyttä voittoa takuupääoman omistajille.

Takuupääomaa voi korottaa vain uusmerkinnällä. Takuupääomaa voi korottaa tällöin vastaavasti kuin osakepääomaakin ja yhtiöjärjestyksessä voidaan mainita takuupääoman vähimmäis- ja enimmäismääristä. Takuuosuus voi myös olla julkisen kaupankäynnin kohteena arvopaperipörsissä. Jos osakaspohjaa ei haluta olennaisesti muuttaa takuupääomaa korotettaessa, keskinäisen vakuutusyhtiön takuuosuuksia tai tämän tytäryhtiön osakkeita voidaan tietyin edellytyksin myös tarjota suunnatulla annilla vakuutuksenottajille tai muutoin rohkaista vakuutuksenottajia ostamaan osakkeita/osuuksia.

3.3. Rahastot ja niiden käyttö

Kirjanpidollisesti rahasto on osakepääoman ja tilikauden voiton ohella yhtiön omaa pääomaa. Ylikurssirahaston ja arvonorotusrahaston perustaminen on tietyissä laissa mainituissa tilanteissa pakollista.

Arvonorotusrahasto voidaan muodostaa käyttöomaisuuden arvonorotuksesta. Arvonorotusrahastoa voidaan käyttää ainoastaan rahastoantiin tai sekaemissioon. Rahastoa tulee alentaa tai se tulee kokonaan lakkauttaa, jos arvonorotuksen kohteena olleen omaisuuden arvo alenee alle sen, joksi omaisuus arvonorotusrahaston perustamisen tai korottamisen yhteydessä on arvioitu.

Ylikurssirahastoon on siirrettävä uusmerkinnässä osakkeista maksettu nimellisarvon ylittävä määrä ja optio-oikeuteen ja vaihtovelkakirjalainaan perustuvasta merkintä-oikeudesta maksettu määrä.

Vararahaston perustaminen ja varojen siirtäminen sinne voivat perustua joko yhtiöjärjestykseen tai yhtiökokouksen päätökseen. Varat vararahastoon siirretään taseen osoittamasta vapaasta omasta pääomasta. Ylikurssirahaston ja vakuutusosakeyhtiössä vararahaston käyttäminen on mahdollista ainoastaan taseen osoittaman vahvistetun tappion kattamiseksi seuraaviin tarkoituksiin:

- kun vapaa oma pääoma ei riitä
- osakepääoman korottamiseen rahastoannilla
- osakepääoman korottamisen yhteydessä syntyneen alikurssin kattamiseen.

3.4. Välirahoitus

Välirahoituksella tarkoitetaan sellaisia rahoitusmuotoja, jotka eivät selvästi ole luokiteltavissa vain omaksi tai vieraaksi pääomaksi. Vakuutusyhtiön on lähtökohtaisesti järjestettävä toimintansa siten, että toiminta on mahdollista ilman lainanottoa. Vakuutusyhtiölle on kuitenkin annettu mahdollisuus ottaa esimerkiksi pääomalaina, vaihtovelkakirjalaina tai optiolaina tietyin vakuutusyhtiölaissa säädetyin edellytyksin.

Pääomalainalla pyritään parantamaan yhtiön vakavaraisuutta. Pääomalainalla on eräitä osaketta muistuttavia piirteitä, vaikka pääomalaina on yhtiön velkaa eikä se tuota äänioikeutta tai muita hallinnoimisoikeuksia yhtiössä. Pääomalainaa voidaan käyttää myös normaalina rahoitusmuotona yrityksen omaa pääomaa vahvistettaessa. Pääomalaina voi olla myös väliaikaiseksi tarkoitettu kuten esimerkiksi silloin, kun yhtiön taloudellisten vaikeuksien arvioidaan olevan tilapäisiä. Pääomalainalle voidaan sopia tietty korko. Pääomalainalle voidaan antaa myös oikeus yhtiön tuottamaan voittoon.

Pääomalainan pääomalla ja korolla on yhtiötä purettaessa ja konkurssissa muita velkojia huonompi etuoikeus. Pääomalaina merkitään taseeseen omana eränään eikä sitä siten voi merkitä omaan pääomaan. Kuitenkin laskettaessa vakuutusyhtiön oman pääoman riittävyyttä suhteessa takuumäärään pääomalaina rinnastetaan omaan pääomaan. Vähintään viideksi vuodeksi otettu pääomalaina voidaan Vakuutusvalvontaviraston suostumuksella lukea yhtiön toimintapääomaan.

Vaihtovelkakirjalainaan sisältyvän ehdon mukaan lainasaaminen on mahdollista muuttaa velallisyhtiön osakkeiksi tai takuuosuuksiksi, mikä merkitsee osake/takuupääoman korottamista. Vaihtovelkakirjalaina voi olla joko tilimuotoinen velkakirjalaina tai joukkovelkakirjalaina.

Optiolainalla tarkoitetaan sellaista velkakirjalainaa, johon liittyy velallisyhtiön osakkeiden/takuuosuuksien merkintäoikeuksia. Optiolaina voi olla joko tilimuotoinen tai joukkovelkakirjalaina. Optiolainaan liittyvän merkintäoikeuden käyttäminen merkitsee osake/takuupääoman korottamista.

Vakuutusyhtiö voi ottaa vaihtovelkakirjalainan tai optiolainan vakuutusyhtiölain vakuutusyhtiöiden luotonotto-oikeutta koskevin rajoituksin. Lainan ottaminen on mahdollista tietyissä laissa tarkemmin määritellyissä tilanteissa tai muusta Vakuutusvalvontaviraston hyväksymästä syystä.

Etuosakkeelle (äänivallattomalle osakkeelle) voidaan osakeyhtiölain mukaan määrittää oikeuksia varsin vapaasti. Tästä syystä ne saattavat muistuttaa luonteeltaan joko omaa tai vierasta pääomaa.

4. VASTUUVELAN VAKAVARAISUUSERÄT

4.1. Yleistä

Monista muista maista poiketen Suomessa vakuutustoiminnan riskillisyydestä johtuvaan satunnaisvaihteluun varaudutaan pääasiassa varsinaisen vastuuvelan ulkopuolisin erin. Vastuuvelkaan sisältyy kuitenkin myös eräitä eriä, joiden nimenomainen tarkoitus on toimia puskurina satunnaisvaihteluja varten. Tällaisia eriä ovat tasoitusvastuu ja työeläkevakuutusyhtiöiden ns. osittamaton lisävakuutusvastuu. Vakavaraisuustyöryhmä esitti myös henkivakuutusyhtiöille vastaavan osittamattoman lisävakuutusvastuun perustamista. Riskin kantamiseen tarvittavien erien erottaminen omaksi kokonaisuudekseen parantaa vakavaraisuusjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja tekee suomalaisesta järjestelmästä selvästi selkeämmän kuin monissa muissa maissa käytössä olevat.

4.2. Tasoitusvastuun kartuttaminen

Tasoitusvastuu on osa korvausvastuuta ja se on määritelty vakuutusyhtiölaissa runsasvahinkoisten vuosien varalle vastuupillisesti lasketuksi määräksi. Sitä ei siis ole tarkoitettu esimerkiksi sijoitustoiminnan tuloksen tasoittamiseen. Se on määritelty vahinkovakuutusyhtiöiden lisäksi myös henki- ja työeläkevakuutusyhtiöille. Seuraavassa tasoitusvastuuta käsitellään kuitenkin ainoastaan vahinkovakuutuksen näkökulmasta.

Tasoitusvastuulle lasketaan vuosittainen 4 prosentin korko, minkä lisäksi vastuu karttuu tai purkautuu karkeasti ottaen keskimääräisten korvauskulujen ja tilivuoden korvauskulujen erotuksen suuruisen määrän.

Keskimääräinen korvauskulu määritellään vähintään viiden tilinpäätöshetkeä edeltävän vuoden vahinkosuhteiden keskiarvon ja tilikauden vakuutusmaksutuottojen tulona. Keskimääräisen vahinkosuhteen lukuarvolle on kuitenkin asetettu enimmäismäärä, ja kartuttamista voidaan lisäksi säätää tähän vahinkosuhteeseen lisättävällä perustevakiolla.

Tasoitusvastuun siirto lasketaan vakuutusluokkaryhmittäin. Tämän lisäksi vakuutusluokkaryhmittäisistä määristä yhteenlaskettua tasoitusvastuun määrää verrataan tavoitevyöhykkeen rajoihin, ja vastuuta kartutetaan tai puretaan sen mukaan, sijaitseeko yhteenlaskettu vastuu tavoitevyöhykkeen alarajan alapuolella tai sen ylärajan yläpuolella. Siirto tasoitusvastuuseen on elinkeinoverolain 8 §:n 1 momentin 10

kohdan mukaan vakuutusyhtiön verotuksessa vähennyskel-poinen erä.

4.3. Työeläkevakuutusyhtiöiden osittamaton lisävakuutusvastuu

Työeläkeyhtiöiden vastuuelkaa ja toimintapääomaa koskevat säännökset eroavat muiden vakuutusyhtiöiden säännöksistä. Työeläkeyhtiön vakuutusmaksuvastuuna pidetään myös lisävakuutusvastuuta, joka jaetaan ositettuun ja osittamattomaan osaan. Kun työeläkevakuutusyhtiön toimintapääoma määritellään yhtiön velat ja muut niihin rinnastettavat sitoumukset ylittävänä varoina, vastuuelasta kuitenkin vähennetään osittamaton lisävakuutusvastuu.

Osittamaton lisävakuutusvastuu on siis lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittavan yhtiön kohdalla samanaikaisesti vastuuelan ja toimintapääoman osa. Erän tehtävänä on ensisijaisesti toimia puskurina työeläkevakuutusyhtiön sijoitusomaisuuden arvonheilahteluiden varalta

4.4. Henkivakuutusyhtiöiden osittamatonta lisävakuutusvastuuta koskeva valmistelutyö

Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuustyöryhmä ehdotti loppumuistiossaan henkivakuutusyhtiöille toisaalta valvontarajajärjestelmän luomista ennakkovaroitusemekanismiksi ja toisaalta keinoja vakavaraisuusvaatimusten täyttämiseen. Ehdotukseen sisältyi tällaisena keinona vakuutusmaksuvastuuseen sisällytettävä erä, joka olisi tarkoitettu sijoitustoiminnan vaihteluiden puskuriksi, ja jota ei vastuuelan osana voitaisi EU-systematiikan mukaan lukea toimintapääomaan. Ehdotettu osittamaton lisävakuutusvastuu sisällytettäisiin henkivakuutusyhtiön ”laajennettuun” toimintapääomaan. Pääperusteluina erälle todettiin laista seuraavat turvaavuus- ja kohtuusperiaatteet.

Laajennetulle toimintapääomalle asetettaisiin yhtiön sijoitustoiminnan riskillisyydestä riippuvat valvontarajat, tavoitevyöhyke ylä- ja alarajoihin sekä valvonnan perusraja. Mikäli yhtiö ei sijaitse tavoitevyöhykkeellä tai valvonnan perusrajan yläpuolella, sen laajennetulle toimintapääomalle asetettaisiin lähinnä lisätujen jakamiseen liittyviä lisävaatimuksia. Myös yhtiön tilan huononeminen voitaisiin havaita paremmin jo ennakolta. Järjestelmä sisältäisi korjaustoimenpiteitä, mikäli yhtiön tila valvontarajoihin nähden tätä edellyttää. Sen puitteissa valvontaviranomainen pystyisi myös tarkkailemaan korjaustoimenpiteiden tehoa. Toistaiseksi järjestelmä on voimassa vain seurannan osalta.

5. OMISTUSYHTEISÖT (HOLDING-YHTIÖT)

Vakuutusyhtiölain säännökset

Vakuutusosakeyhtiö voi pyrkiä tehostamaan omien pääomien käyttöä muun muassa siirtämällä koko vakuutustoiminta tytäryhtiöihin ja jättämällä omistusyhteisöksi (holding-yhtiöksi) muuttuvaan yhtiöön se osa yhtiön varallisuutta, jota ei välittömästi tarvita vakuutustoiminnan vastuiden ja riskien kattamiseen. Vakuutustoimintaa harjoitetaan tällöin pelkästään tytäryhtiöiden kautta. Holding-yhtiömalli tarjoaa mahdollisuuden pääomien tehokkaaseen allokoimiseen tytäryhtiöille. Näin voidaan luoda myös liiketoiminnallisesti houkuttelevampia sijoituskohteita. Toisaalta holdingyhtiörakenne heikentää vakuutusyhtiön vakavaraisuusasemaa, jos holding-yhtiöön jääneitä varoja jaetaan laajalti omistajille tai käytetään muun liiketoiminnan kuin vakuutustoiminnan kehittämiseen.

Eduskunnalle 5.5.2000 annetussa hallituksen esityksessä (HE 32/2000) esitetään, että vakuutusosakeyhtiö, jonka koko vakuutuskanta on luovutettu toiselle vakuutusyhtiölle, voi ilmoittaa luopuvansa vakuutusliikkeen harjoittamisesta. Tällöin yhtiö voisi jatkaa toimintaansa muuta liiketoimintaa harjoittavana osakeyhtiönä ilman vakuutusyhtiölain 15 luvussa säädettyä selvitys- ja purkamismenettelyä. Säännös koskisi vain vakuutusosakeyhtiöitä ja niitäkin vain siinä tapauksessa, että yhtiö luopuu vapaaehtoisesti vakuutusliikkeen harjoittamisesta. Säännös ei koskisi keskinäisiä vakuutusyhtiöitä, jotka olisi purettava myös siinä tapauksessa, että ne vapaaehtoisesti luopuvat vakuutusliikkeen harjoittamisesta. Samalla ehdotetaan, että holdingyhtiöt tulisivat tiettyjen toimintojen osalta vakuutusvalvontaviraston valvonnan alaisuuteen.

Vakuutusosakeyhtiöllä ja keskinäisellä vakuutusyhtiöllä on mahdollisuus perustaa osakeyhtiömuotoisia tytäryhtiöitä ja saada sitä kautta ulkopuolista pääomaa. Keskinäinen vakuutusyhtiö ei toisin kuin vakuutusosakeyhtiö voi kuitenkaan toimia puhtaana omistusyhteisönä eli holding-yhtiönä, joka ei harjoita lainkaan vakuutustoimintaa.

Keskinäinen vakuutusyhtiö voidaan muuttaa vakuutusosakeyhtiöksi noudattamalla vakuutusyhtiölain 18 a luvun 4 §:n säännöksiä.

Katsaus kansainväliseen kehitykseen¹

Keskinäisten yhtiöiden markkinaosuus on laskenut eräissä maissa (muun muassa Yhdysvallat ja Iso-Britannia) viime vuosikymmeninä selvästi. Suurin laskuun vaikuttava syy on ollut useiden keskinäisten yhtiöiden muuttuminen osakeyhtiöiksi. Samaa kehitystä ei sen sijaan ole tapahtunut merkittävästi esimerkiksi Saksassa, Italiassa ja Ranskassa.

Yksi keskeinen syy keskinäisten yhtiöiden yhtiömuodon muutokseen on ollut keskinäisen yhtiön vaikeus saada ulkopuolista pääomaa, jolla se voisi siirtyä nopeasti uusille ja kasvaville liiketoiminta-alueille tai markkinoille. Muina syinä on nähty sääntelyn lieventyminen, kiristynyt kilpailu ja vakuutusalan keskittymiskehitys. Osakeyhtiömuotoisten vakuutusyhtiöiden on ollut helpompi laajeta käyttämällä osakkeita yritysjärjestelyiden rahoitukseen.

Viime aikoina lisäpääoman hankkimiseksi on eräissä maissa käytetty ns. holding-vakuutusyhtiöitä. Tässä mallissa keskinäisen yhtiön vakuutustoiminta siirretään osakeyhtiöön, jonka omistajaksi jää alkuperäisestä yhtiöstä muodostuva puhdas keskinäisyyden periaatteella toimiva holding-yhtiö. Oleellisin muutos on keskinäisen yhtiön asiakasomistajan asiakkuuden ja omistajuuden erottaminen toisistaan eri yhtiöihin. Keskinäinen yhtiö hallitsee vakuutustoimintaa harjoittavaa osakeyhtiötä joko suoraan tai epäsuorasti toisen, osakeyhtiömuotoisen holding-yhtiön välityksellä. Järjestely on hieman eri muodoissa ollut mahdollinen USA:n monissa osavaltioissa sekä joissakin Euroopan maissa, kuten Itävallassa ja Sveitsissä. Keskinäisen vakuutusyhtiön idea vakuutuksenottajien omistamana yhtiönä säilytetään sillä, että vakuutuksenottajat tulevat keskinäisen holding-yhtiön osakkaiksi, jossa heillä on äänioikeus.

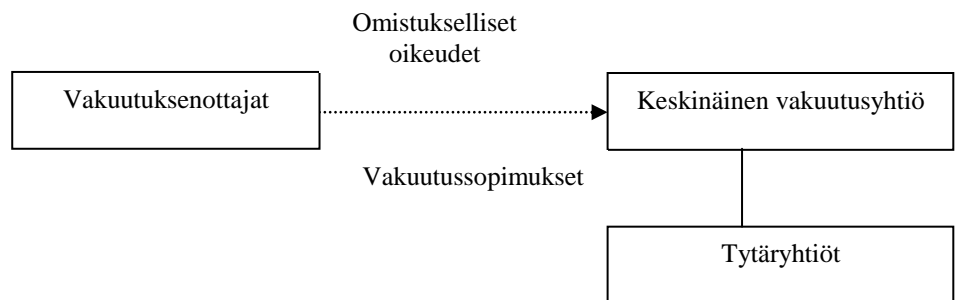
Lisäpääomaa voidaan hankkia siten, että osakeyhtiömuotoinen vakuutusyhtiö korottaa osakepääomaansa normaalin osakeyhtiön tapaan ja yhtiön osakkeet voivat olla julkisen kaupankäynnin kohteena arvopaperipörssissä. Osakeyhtiön osakkeista voidaan myydä vähemmistöosuus ulkopuolisille sijoittajille ja saada siten varoja esimerkiksi liiketoiminnan laajentamiseen. Osakepääoman korotusta kuitenkin rajoittaa usein vaatimus holding-yhtiön määräysvallan säilymisestä.

¹ Swiss Re:n Sigma-julkaisua 4/1999 on käytetty tässä luvussa päälähteenä. Julkaisussa on kehitystrendien kuvailun lisäksi vertailtu vakuutusosakeyhtiöiden ja keskinäisten vakuutusyhtiöiden hyviä ja huonoja puolia muun muassa sen suhteen, kuinka hyvin niissä voidaan ratkaista vakuutusyhtiön eri intressitahojen väliset intressiristiriidat (omistajat, vakuutuksenottajat, vakuutusyhtiön johto).

Mallia pidetään halvempänä ja helpompana toteuttaa kuin muuttaa keskinäinen yhtiö suoraan osakeyhtiöksi. Lisäksi yhtiömuodon muutos voidaan toteuttaa nopeammalla aikataululla. Syinä ovat osittain lakitekniset ja osittain keskinäisen yhtiön päätöksentekomekanismiin liittyvät seikat.

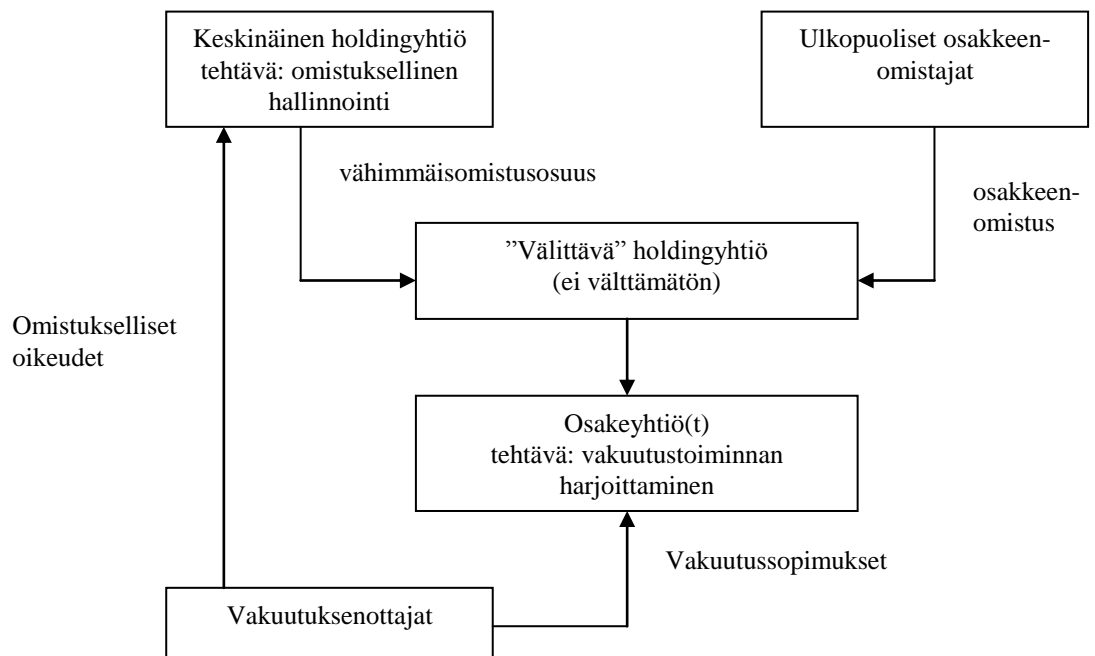
Kaavio 1.

Ennen uudelleenorganisointia

Kaavio 2.

Uudelleenorganisoinnin jälkeen

Keskinäinen holdingyhtiömalli on herättänyt USA:ssa varsin ristiriitaisia mielipiteitä. Mallin katsotaan usein toimivan huonosti niin omistajan ja asiakkaan välisen kuin omistajan ja johdon välisen ristiriidankin suhteen. Asiakkaan ja omistajan välinen ristiriita voi syntyä omistajuuden ja asiakkuuden

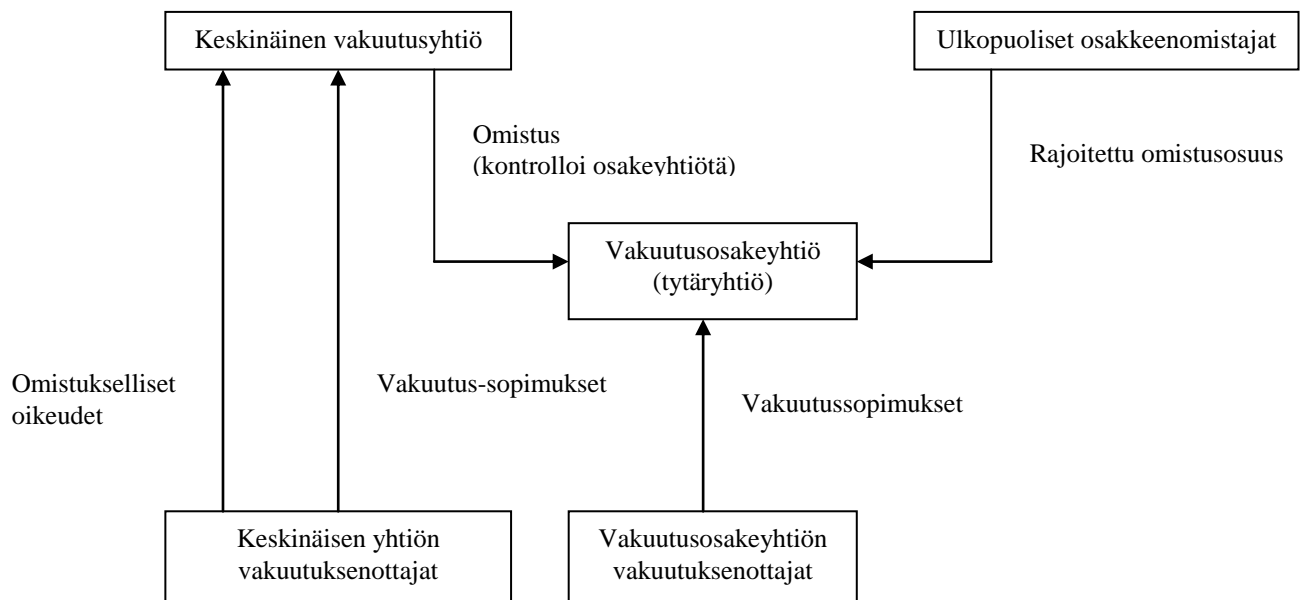
erottamisen tuloksena, jolloin seurauksena voisi olla vakuutusyhtiön aseman heikentyminen suhteessa holdingyhtiöön. Ristiriitatilanne saattaisi olla mahdollinen, vaikka holding-yhtiön omistajat ja vakuutusyhtiön asiakkaat olisivatkin samoja. Keskinäisen holding-rakenteen kulurakenteella onkin pitkällä tähtäimellä taipumus olla epäedullisempi niin keskinäiseen yhtiöön kuin osakeyhtiöönkin verrattuna.

Keskinäinen holding-yhtiömalli ei ole useinkaan ollut pysyvä ratkaisu, vaan välivaihe osakeyhtiömuotoon muuttumisessa. Yhdysvalloissa vuoden 1995 jälkeen perustetuista keskinäisistä holding-yhtiöistä ovat ensimmäiset aloittaneet siirtymän kokonaan osakeyhtiömuotoisiksi.

Toisessa keskinäisen holding-yhtiön mallissa keskinäinen vakuutusyhtiö siirtää osan vakuutustoiminnastaan osakeyhtiöön jatkaen edelleen vakuutustoimintaa muilta osin (ns. *downstream holding-company*). Keskinäinen yhtiö voi esimerkiksi siirtää osakeyhtiömuotoiseen tytäryhtiöön henkivakuutustoiminnan. Osakeyhtiön vakuutuksenottajat eivät ole tällöin keskinäisen holding-yhtiön osakkaita. Keskinäinen vakuutusyhtiö toimii emoyhtiönä ja käyttää valtaa osakeyhtiössä. Tämä malli on mahdollinen myös Suomessa.

Kaavio 3.

”Downstream holding company”

6. VAKUUTUSYHTIÖN JAKAUTUMINEN JA LIKETOIMINTASIIROT

Jakautuminen

Jakautumisessa osakeyhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä siten, että sen varat ja velat siirtyvät kahdelle tai useammalle osakeyhtiölle. Liiketoimintasiirrossa yhteisö luovuttaa joko kaikki tai tiettyyn liiketoimintansa osaan kohdistuvat varat, velat ja varaukset toimintaa jatkavalle yhteisölle. Asetetut edellytykset täyttävät jakautumiset ja liiketoimintasiirrot voidaan toteuttaa ilman yhteisöille tai niiden osakkaille aiheutuvia välittömiä veroseuraamuksia.

Vakuutusyhtiölain 16 b luku sisältää säännökset vakuutusyhtiön jakautumisesta. Vakuutusyhtiön jakautumisessa jakautuvan vakuutusyhtiön vakuutuskanta sekä muut varat ja velat osittain tai kokonaan siirtyvät selvitysmenettelyttä yhdelle tai useammalle perustettavalle vakuutusosakeyhtiölle ja jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat vastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeet tai muuta varallisuutta. Vakuutusvalvontaviraston on vakuutusyhtiölain 16 b luvun 4 §:n 3 momentin nojalla annettava suostumuksensa, jollei jakautuminen loukkaa vakuutusten käsittämiä etuja ja jollei sen katsota vaarantavan vakuutustoiminnan tervettä kehitystä. Työeläkevakuutusyhtiön osalta jakautumisen tulee työeläkevakuutusyhtiöistä annetun lain (354/1997) 29 §:n mukaan olla lisäksi työeläkejärjestelmän kannalta perusteltua.

Osakeyhtiön ja muun tuloverolain 3 §:ssä mainitun kotimaisen yhteisön jakautuessa elinkeinoverolain 52 c §:n nojalla (kokonaisjakautuminen) jakautumiseen sovelletaan, mitä lain 52 b §:ssä säädetään sulautumisesta. Sen mukaisesti yhteisön ei katsota purkautuvan verotuksessa. Tällöin muun muassa jakautuvan yhteisön verotuksessa vähentämättä olevat hankintamenot ja muut vähennyskelpoiset menot vähennetään vastaanottavan yhteisön verotuksessa samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty jakautuvan yhteisön verotuksessa. Tällöin syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoinen meno. Tämän mukaisesti mainitussa tapauksessa jakautuvan yhteisön varat ja velat siirtyvät niiden kirjanpitoarvoista.

Vakuutusyhtiölain jakautumista koskevia säännöksiä ei sovelleta keskinäiseen vakuutusyhtiöön. Hallituksen esityksessä (HE 18/1997) todettiin, että keskinäisessä vakuutusyhtiössä vakuutuksenottajat ovat yhtiön osakkaita, minkä vuoksi osakeyhtiöiden jakautumista koskevat säännökset eivät sellaiseen sovellu. Vakuutuskannan luovutuksilla ja uusien yhtiöiden perustamisilla voitaisiin hallituksen esityksen mukaan

kuitenkin yleensä toteuttaa samankaltaisia järjestelyjä kuin jakautumisella. Lisäksi siinä todettiin, että vakuutusyhtiölakia olisi jatkossa tarkistettava, jos käytännössä havaitaan, että jakautumisäännösten soveltamiselle olisi keskinäisessäkin vakuutusyhtiössä tarvetta.

Eduskunnalle 30.6.2000 annetussa hallituksen esityksessä (HE 95/2000) ehdotetaan muutettavaksi eläkesäätiölakia ja vakuutuskassalakia siten, että näihin lakeihin otettaisiin säännökset, jotka mahdollistaisivat eläkesäätiön ja eläkekassan jakautumisen työnantajayhteisön jakautuessa.

Liiketoimintasiirrot

Liiketoimintasiirrossa yhteisö luovuttaa joko kaikki tai tiettyyn liiketoimintaansa kohdistuvat varat, velat ja varaukset toimintaa jatkavalle yhteisöille. EVL:n 52 d §:ssä asetetut edellytykset täyttävät liiketoimintasiirrot voidaan toteuttaa ilman yhteisölle ja niiden osakkaille aiheutuvia välittömiä veroseuraamuksia. Liiketoimintasiirrossa siirrettävien varojen tulee muodostaa oma liiketoimintakokonaisuutensa. Liiketoimintakokonaisuudella tarkoitetaan yhtiön liiketoimintaan liittyviä varoja ja velkoja sekä muita velvoitteita, jotka organisatorisesti muodostavat itsenäisesti toimeen tulevan taloudellisen yksikön.

Vakuutusyhtiölaissa säädetään vakuutuskannan ja sen osan luovuttamisesta. Vakuutuskannan ja sen osan luovuttamisella tarkoitetaan sitä, että luovuttavan yhtiön vakuutukset tai osa niistä siirretään toiseen vakuutusyhtiöön ilman että vakuutusten siirtämiseen hankitaan suostumus kaikilta vakuutuksenottajilta. Vakuutuskannan luovuttaminen täyttää usein elinkeinoverolaissa säädetyn liiketoimintasiirron tunnusmerkit ja tällöin se voidaan tehdä ilman välittömiä veroseuraamuksia. Näin ei kuitenkaan ole esimerkiksi silloin, kun luovutettava vakuutuskanta määräytyy sen mukaan, onko vakuutuksenottajalla voimassaolevia muita vakuutuksia vastaanottavan yhtiön kanssa samaan yhtiöryhmään kuuluvassa vakuutusyhtiöissä.

Koska vakuutusyhtiölaista puuttuvat keskinäisen vakuutusyhtiön jakautumista koskevat säännökset, tulevat jakautumistilanteessa sovellettavaksi edellä mainitut vakuutuskannan luovuttamista koskevat vakuutusyhtiölain säännökset. Silloin, kun vakuutuskannan luovuttaminen ei ole identtinen liiketoimintasiirrolle verotuksessa asetettujen edellytysten kanssa, luovutettavaan vakuutustoimintaan sisältyvät varat ja mahdolliset velat on siirrettävä vastaanottavalle vakuutus-

laitokselle käyvistä arvoistaan. Tällöin syntynyt voitto on veronalaista tuloa.

Työryhmässä keskusteltiin siitä, voitaisiinko keskinäiselle vakuutusyhtiöille antaa mahdollisuus jakautua vakuutusosakeyhtiöitä vastaavalla tavalla. Muun muassa sen takia, että keskinäisen vakuutusyhtiön jakautuminen ei lisää tämän yhtiön vakavaraisuuspääomaa, työryhmä ei katso aiheelliseksi tehdä sitä koskevia ehdotuksia.

7. VOITONJAKO JA SEN RAJOITUKSET

Vakuutusyhtiöiden voitonjakoa muuhun kuin yhtiön tarkoituksen toteuttamiseen on rajoitettu. Tällä pyritään varmista-

maan, ettei yhtiön vakavaraisuuspääomaa vaaranneta liiallisella voitonjaoilla. Vakuutusyhtiölain mukaan varoja voidaan jakaa neljässä eri tilanteessa:

1. voitonjako
2. varojen jako osakepääoman, ylikurssirahaston tai vararahaston alentamisen tai takuupääoman takaisinmaksamisen yhteydessä
3. omien tai emoyhtiön osakkeiden tai takuuosuuksien hankkiminen ja
4. varojen jakaminen yhtiön purkamisen, sulautumisen tai jakautumisen yhteydessä.

Voitonjako ei saa ylittää viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton ja yhtiön muun vapaan oman pääoman yhteismäärää vähennettynä taseen osoittamalla tappiolla sekä erällä muilla jakokelvottomilla erillä. Vakuutusyhtiökonsernissa emoyhtiön voitonjako on rajoitettu vastaavasti konsernitaseen mukaiseen voittoon ja konsernin vapaan pääoman yhteismäärään vähennettynä erällä erillä.

Lisäksi vakuutusyhtiölaissa on rajoitettu sitä, miten yhtiö voi maksaa osinkoa osakkeenomistajille tai korkoa takuupääoman omistajille. Voitonjakona ei kuitenkaan pidetä lisäetujen antamista henkivakuutusyhtiön asiakkaille.

Työeläkevakuutusyhtiölaissa on erityissäännöksiä voitonjaoista ja yhtiön varojen käytöstä. Yhtiön selvitystilän, purkamisen, vakuutuskannan luovuttamisen tai muun varojen jakamista koskevan järjestelyn yhteydessä TEL-yhtiön velat ylittävistä varoista kuuluu osakkeenomistajille tai takuuosuuksien omistajille osakkeita ja takuuosuuksia vastaava osuus yhtiön omaan pääomaan tehdyistä sijoituksista ja niille lasketusta kohtuullisesta tuotosta. Muu osa varoista kuuluu vakuutuksenottajille osana vakuutuskantaa.

Voitonjako on kielletty, mikäli työeläkeyhtiön oma pääoma alittaa sille säädetyn vähimmäismäärän. Voitonjako on myös kiellettyä, mikäli yhtiön toimintapääoma on pienempi kuin vakavaraisuusraja ja voitonjakoa rajoitetaan sosiaali- ja terveysministeriön päättämällä tavalla, mikäli toimintapääoma alittaa toimintapääoman tavoitevyöhykkeen alarajan, joka määritelmän mukaan on vakavaraisuusrajan kaksinkertainen määrä.

8. OSUUSKUNTIEN JA OSUUSPANKKIEN PÄÄOMAN HANKINTA

Nykyiset säännökset

Koska keskinäisissä vakuutusyhtiöissä ja osuuskunnissa asiakkaat ovat myös yhtiön omistajia, nämä yhtiömuodot ovat luonteeltaan samantyyppisiä. Tämän vuoksi osuuskun-

talain säännösten tarkasteltu on perusteltua työryhmän toimeksiannon puitteissa.

Osuuskunnan jäsenen on suoritettava osuuskunnalle sääntöjen mukainen osuusmaksu. Osuuspääomaan luetaan vain osuusmaksusta kertyneet määrät. Osuusmaksu on palautettava entiselle jäsenelle vuoden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys päättyi (ns. odotusvuosi).

Osuuskunnan säännöissä voidaan määrätä, että osuuskunnalla on osuuspääoman ja lisäosuuspääoman lisäksi sijoitusosuuspääoma. Lisäosuusmaksu ja sijoitusosuusmaksu ovat puhtaasti sijoitusluonteista rahoitusta. Sijoitusosuus on monessa suhteessa osakkeen kaltainen vaihdantakelpoinen ja tuotoltaan osuuskunnan ylijäämästä riippuvainen arvopaperi. Sijoitusosuus tuottaa osuuden osuuskunnan omaisuuteen, mutta siihen ei liity äänioikeutta osuuskunnan kokouksessa. Sijoitusosuuspääomalle maksetaan osuuskunnan ylijäämästä korkoa säännöissä määrättyllä tavalla. Sijoitusosuus ei tuota äänioikeutta.

Sijoitusosuudet voivat myös olla julkisen vaihdannan kohteena esimerkiksi arvopaperipörssissä. Sijoitusosuusjärjestelmää käyttävä osuuskunta voi hankkia rahoitusta myös vaihtovelkakirja- ja optiolainoina, jotka lainaehtojen mukaan voidaan vaihtaa sijoitusosuuksiksi tai jotka antavat oikeuden merkitä maksullisia sijoitusosuuksia.

Osuuspankkiin sovelletaan osuuskunnista voimassa olevaa lainsäädäntöä, mikäli osuuspankkilaissa ei toisin säädetä. Pääpiirteissään osuuspankin sijoitusosuuspääomaa koskevat samat säännökset kuin osuuskunnan sijoitusosuuspääomaa. Sijoitusosuuksien omistajilla on oikeus osuuspankin voittoon ja omaisuuteen. Sijoitusosuuksia ensimmäisen kerran merkittäessä etuoikeus on vain osuuspankin jäsenillä eikä siitä voida poiketa. Sen jälkeen, kun sijoitusosuuspääoma on näin muodostettu ja se on ensimmäisen kerran rekisteröity, etuoikeus uusien sijoitusosuuksien merkitsemiseen on vain sijoitusosuuden omistajilla eikä siitä voida määrätä osuuspankin säännöissä toisin. Osuuspankkilain säännökset poikkeavat tässä suhteessa osuuskuntalain säännöksistä.

Oikeusministeriön työryhmän luonnos uudeksi osuuskuntalaiksi

Oikeusministeriössä laadittiin virkatyönä 15.6.1999 julkistettu ehdotus uudeksi osuuskuntalaiksi. Ehdotus oli lausunkierroksella syksyllä 1999. Ehdotuksen valmistelua hallituk-

sen esityksen muotoon on jatkettu virkатыönä. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa vuoden 2001 alkupuolella.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi osuuskuntalaki. Ongelmana nykyisessä osuuskuntalaissa on muun muassa nähty oman pääoman ehtoisen rahoituksen vähäisyys ja erityisesti sijoittajarahoituksen hankinta.

Ehdotuksessa katsotaan, että oman pääoman hankinnan edistäminen edellyttää, että osuuskunnat voivat käyttää mahdollisimman pitkälle vastaavia rahoitusvälineitä kuin osakeyhtiöt. Tavoitteen toteuttamiseksi ehdotetaan, että osuuskunta voisi hankkia osuus- ja lisäosuuspääoman lisäksi rahoitusta sellaisilla pääomalainoilla ja sijoitusosuusmaksuilla, joiden sääntely vastaa osakeyhtiölain pääomalainoja ja etuosakkeita. Lisäosuusmaksuun ja sijoitusosuusmaksuihin ei voisi liittää äänioikeutta. Ehdotuksessa sallittaisiin sääntömääräykset, joilla sallitaan lisäosuus- ja sijoitusosuuspääoman hankkiminen myös muilta kuin jäseniltä.

9. NYKYTILAN ANALYSOINTI

9.1. Vakavaraisuusvaatimusten merkitys

Vakavaraisuutta ja vastuuvelkaa koskevien määräysten tarkoituksena on turvata vakuutusyhtiöiden vastuunkantokyky. Vakuutusyhtiön vakavaraisuuspääomaan voi kuulua sekä vakuutuksenottajille että vakuutusyhtiön omistajille kuuluvia

eriä. Keskinäisessä vakuutusyhtiössä vakavaraisuuserät ovat yleensä pääosin vakuutuksenottajien omistamia. Vakuutusosakeyhtiössä osakkeenomistajat yleensä tarjoavat merkittävän osan yhtiön riskipääomasta.

Vakavaraisuuspääomalla on oma tuottovaatimuksensa. Eri-tyisesti tämä koskee vakuutusosakeyhtiöiden omistajille kuuluvaa pääomaa. Tämä sijoittajien asettama tuottovaatimus vaihtelee kyseiseen sijoitukseen liittyvän riskin mukaan. Yhtiön on pitkällä aikavälillä pystyttävä tuloksellaan kattamaan tuottovaatimuksesta aiheutuvan oman pääoman kustannus. Tästä seuraa, että mitä korkeampi on riskipääoma, sitä korkeampi on myös pääomakustannus. Pääomavaatimusten tiukentaminen merkitsee siten ainakin epäsuorasti myös tarvetta korkeampiin vakuutusmaksuihin. Jos vakavaraisuusvaatimukset eri maissa ovat eritasoisia ja ne johtavat erilaiseen pääoman tarpeeseen, sillä voi yhtenäismarkkinoilla olla kilpailua ohjaava ja vääristäväkin vaikutus. Tämä voi huonoimmillaan vaikuttaa siihen, missä maassa vakuutusyhtiöt harkitsevat tarkoituksenmukaiseksi pitää kotipaikkaansa.

Kuten luvussa 2 todettiin Euroopan Unionissa vakavaraisuusvaatimukset perustuvat ns. minimiharmonisoinnin periaatteelle. EU:n direktiiveissään asettama minimivaatimukset ovat kaavamaisia, vain vähän yrityksen erityisiä riskejä huomioonottavia ja niiden taso on melko alhainen. Jäsenmaat voivat omassa lainsäädännössään asettaa minimivaatimuksia tiukempiakin vaatimuksia. Näin on tehty mm. Suomessa. Kansalliset tiukennukset voivat kuitenkin koskea vain asianomaisessa maassa toimiluvan saaneita yhtiöitä; ei esimerkiksi toisesta jäsenvaltiosta tulevaa palvelujen vapaa tarjontaa.

Kansallisten minivaatimusten vertailu EU:n vähimmäisvaatimuksiin tai toisten maiden minimivaatimuksiin ei kuitenkaan välttämättä anna oikeaa kuvaa tosiasiallisesta vaatimus- ja pääomatasosta. EU:n vaatimusten ja kansallisten vaatimusten muodostama kokonaisuus on useimmissa jäsenvaltioissa varsin vaikeaselkoinen ja aina siitä ei ole edes kaikkea tietoa saatavilla. Eniten eroja on siinä, miten turvavasti vastuuvetä edellytetään laskettavaksi. Vastuuvetä laskenta on periaatteessa harmonisoitu EU:n sisällä, mutta käytännön tasolla se ei ole toistaiseksi toteutunut riittävän hyvin. Myös se, mitä eriä vakavaraisuuspääomaan hyväksytään, vaihtelee.

Pääoman kustannuksia ja kilpailuvaikutuksia arvioitaessa on vähimmäisvakavaraisuusvaatimusten lisäksi otettava huo-

mioon yhtiöiden todellinen vakavaraisuus. Toimintansa jatkuvuuden varmistamiseksi yhtiöt luonnollisesti joutuvat toimimaan vähimmäisvaatimukset ylittävällä vakavaraisuustasolla. Terveellä tavalla toimiva yhtiö mitoittaa oman vakavaraisuuspääomansa niin, että se on riittävä toiminnan jatkumiseen ottaen huomioon yhtiön todelliset riskit. Tämä taso saattaa yhtiön riskeistä riippuen olla selkeästi korkeampi kuin minimivaatimustaso. Koska toiminnan jatkuvuus edellyttää pysymistä selvitystilaan joutumisen määrittävän minimivakavaraisuusvaatimuksen yläpuolella, jatkuvuuden turvaava taso on joka tapauksessa korkeampi kuin minimivaatimus. Minimivakavaraisuuden korottaminen nostaa täten myös jatkuvuuden turvaavaa pääomatasoa. Näin ei kuitenkaan tapahdu siinä tilanteessa, jossa vakuutusyhtiön pääomataso on selvästi jatkuvuuden turvaavaa tasoa korkeampi.

Marginaali tosiasiallisen vakavaraisuuspääoman ja vaadittavan pääoman välillä saattaa tulevaisuudessa erityisesti vakuutusosakeyhtiöiden osalta pienentyä nykyisestä. Osakkeenomistajina olevat sijoittajat kiinnittävät entistä enemmän huomiota vakuutusyhtiön pääomien tehokkaaseen käyttöön, mikä johtaa vaatimuksiin jakaa omistajille se osa vakavaraisuuspääomasta, joka ylittää sijoittajien sopivaksi katsoman tason. Sopivan tason arvioinnissa otetaan huomioon viranomaisten vaatimukset.

Työryhmän käsitys on, että Suomessa noudatettava, kunkin yhtiön omat riskit huomioon ottavaa vakavaraisuusjärjestelmä on hyvin toimiva ja EU-vaatimuksia tehokkaampi. Ainaakaan toistaiseksi ei ole esiintynyt kilpailuvääristymiä, jotka aiheutuisivat Suomen ja EU:n minimivaatimusten eroista. Toisaalta Suomen ja EU:n minimivaatimustason eroista seuraa, että Suomessa vakuutusyhtiöllä tulisi olla riittävän monipuoliset keinot vakavaraisuutensa kartuttamiseen. Lisäksi Suomen tulisi pyrkiä vaikuttamaan siihen, että Euroopan Unionin vakavaraisuusvaatimuksia ja muita kansainvälisiä vakavaraisuusvaatimuksia kehitetään yhtiöiden todelliset riskit paremmin huomioon ottavaan suuntaan.

9.2. Pääoman tuottovaatimus keskinäisessä vakuutusyhtiöissä ja vakuutusosakeyhtiössä

Kilpailuneutraliteetin kannalta on tärkeää, että keskinäisellä vakuutusyhtiöllä ja vakuutusosakeyhtiöllä on käytettävissään mahdollisimman pitkälti samanlaiset vakavaraisuuspääoman kartuttamiskeinot. Yhtiömuotojen erosta kuitenkin seuraa, että täyteen vastaavuuteen ei aina voida päästä. Se, että

osakkeenomistajat vakuutusosakeyhtiössä omistavat merkittävän osan vakavaraisuuspääomasta, kun taas keskinäisessä vakuutusyhtiössä vakavaraisuuspääoman omistajia ovat pääasiassa vakuutuksenottajat, johtaa yleensä myös erilaisiin pääoman tuottovaatimuksiin ja sitä kautta erilaisiin maksumatarpeisiin, vaikka esimerkiksi vakavaraisuusvaatimukset ovatkin samat kummassakin yhtiömuodossa.

Keskinäisen vakuutusyhtiön omistajien eli vakuutuksenottajien voidaan katsoa odottavan yhtiössä olevalle pääomalleen asianmukaista tuottoa. Tuotto voidaan kuitenkin antaa osittain vakuutusmaksun alennuksina ilman, että se ensin kertyy yhtiön omiin pääomiin. Vakavaraisuuspääoman tulee kuitenkin pitkällä aikavälillä kasvaa riittävästi suhteessa liikkeen volyymin kasvuun. Pelkistään voidaankin sanoa, että keskinäisessä vakuutusyhtiössä vähimmäisvaatimus oman pääoman tuotolle, joka jää yhtiöön riippuu lähinnä yhtiön kasvusta aiheutuvasta vakavaraisuuspääoman kasvutarpeesta.

Osakeyhtiössä osakkeenomistajat odottavat sijoittamilleen varoille tuottoa, joka muodostuu ns. riskittömästä tuotosta ja ns. riskipreemiosta. Yleensä tämä tuotto määritellään valtion joukkovelkakirjatuoton ja riskipreemion summaksi. Riskipremio on se lisätuotto, jonka sijoittaja vaatii riskittömän koron päälle sijoittaessaan riskialttiiseen kohteeseen. Riskipremio vaihtelee toimialariskin ja yksittäiseen yhtiöön liittyvän riskin mukaan. Tuotto muodostuu yhtiöön jäävästä tuoton osasta ja omistajille yleensä osinkona jaettavasta osasta. Volyymien kasvu säätelee osakeyhtiössäkin sitä, miten paljon omalle pääomalle saadusta tuotosta voidaan jakaa osinkoina tai onko tarvetta lisäpääoman hankkimiseen esimerkiksi osakeannilla.

Edellisen perusteella yhtiön pääomarakenne ja volyymin kasvuvauhti ratkaisevat, kummassa yhtiömuodossa pääoman tuottovaatimus on korkeampi, jos muut olosuhteet ovat samat. Oletetaan pelkistetty tilanne, jossa osakeyhtiön vakavaraisuuspääoma koostuu kokonaisuudessaan omistajien panoksesta ja keskinäisessä vakuutusyhtiössä kokonaisuudessaan vakuutuksenottajien panoksesta. Tällöin keskinäisen yhtiön edellä mainitun tavoin määritelty pääoman tuottovaatimus on alempi kuin osakeyhtiössä silloin, kun yhtiön kasvuvauhti on pienempi kuin osakeyhtiössä omistajien tuottovaatimus. Vastaavasti keskinäisen vakuutusyhtiön pääoman tuottovaatimus on korkeampi kuin osakeyhtiössä silloin, kun yhtiön kasvuvauhti suurempi kuin osakeyhtiössä omistajien pääoman tuottovaatimus.

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että vahinkovakuutuksessa, jossa kasvuvauhti on hitaahko, keskinäisellä yhtiöllä edellä mainituin tavoin määritelty pääoman tuottovaatimus on osakeyhtiötä alempi ja siitä aiheutuva hintakilpailuetu voi olla muutamia prosentteja. Henkivakuutus taas kasvaa tällä hetkellä nopeasti, ja jos keskinäiset henkivakuutusyhtiöt haluavat kasvaa markkinoiden kasvuvauhdissa, niiden pääoman tuoton ja siten myös vakuutusmaksutason tulisi olla osakeyhtiötä korkeampi. Jos tähän ei markkinoilla ole mahdollisuuksia, keskinäisten yhtiöiden on osakeyhtiöiden tapaan kartutettava toimintapääomaansa myös muuten kuin tulorahoituksella. Käytettävissä on samoja tai samantapaisia keinoja kuin osakeyhtiöillä, kuten esim. pääomalainat, mutta ei kuitenkaan osakeantia, jota vastaa lähinnä takuuosuuksien liikkeellelasku.

9.3. Pääomarahoituksen edistäminen

Yhtiömuodon vaikutus pääomarahoitukseen

Vakuutusosakeyhtiöillä on käytössään kaikki osakeyhtiölain mahdollistamat oman pääoman hankinnan keinot. Keskinäisen vakuutusyhtiön oman pääoman hankinnan edistäminen ja lainsäädännön tasapuolisuus edellyttävät, että keskinäiset vakuutusyhtiöt voivat käyttää mahdollisimman pitkälti vastaavia rahoitusvälineitä kuin vakuutusosakeyhtiöt. Nykyisessä vakuutusyhtiölaissa onkin soveltuvin osin pyritty säätämään keskinäisille vakuutusyhtiöille samat rahoitusinstrumentit kuin osakeyhtiömuotoisille vakuutusyhtiöille. Kaikilta osin se ei luonnollisesti ole mahdollista vaarantamatta keskinäisen vakuutusyhtiön luonnetta. Eräiltä osin säännöksiä voidaan kuitenkin kehittää, jotta keskinäinen vakuutusyhtiö säilyttäisi kilpailukykyisen aseman suhteessa osakeyhtiöihin. Lisäksi eräät osuuskuntalain tuntemat rahoitusvälineet tarjoavat mahdollisuuksia vakuutuksenottajien pääomasijoituksen edistämiseen.

Etutakuusuudet

Kuten edellä on todettu, etuosakkeisiin rinnastettavien etutakuusuudelle maksettava hyvitys voidaan määritellä suhteessa tilikauden voittoon siten, että oikeus voittoon on suurempi kuin muille takuuosuuksille maksettava hyvitys (koron). Etutakuusuuden omistajalle ei voida kuitenkaan antaa yleistä oikeutta takuupääoman ja sille luvatusen hyvityksen (koron) jälkeen mahdollisesti jäävään yhtiön netto-

omaisuuteen. Tämä saattaa heikentää etutakuuosuuksien käyttömahdollisuuksia pääoman hankinnassa.

Tämän vuoksi tulisi selvittää, voitaisiinko keskinäiselle vakuutusyhtiölle antaa oikeus laskea liikkeelle sellaisia etutakuuosuuksia, joilla on oikeus yhtiön netto-omaisuuteen (säästöön). Tämä oikeus voisi koskea vain vakuutusyhtiöön tulevaisuudessa kertyvää omaisuutta siltä suhteelliselta osalta, mikä vastaa kyseistä pääomasijoitusta. Tällaisen etutakuuosuuden omistaja ei voisi saada miltään osin oikeutta jo kertyneeseen varallisuuteen. Lisäksi voitaisiin edellyttää, ettei tällaisille etutakuuosuuksien omistajille voitaisi yhtiöjärjestyksen määräyksen antaa äänioikeutta muissa kuin suoraan ko. takuuosuuksien asemaan vaikuttavissa päätöksissä. Järjestely vaatisi aina Vakuutusvalvontaviraston hyväksynnän.

Keskinäisen vakuutusyhtiön vakuutuksenottajien pääomasijoitukset

Koska keskinäisissä vakuutusyhtiöissä ja osuuskunnissa asiakkaat ovat myös yhtiön omistajia, tarjoavat eräät osuuskuntalainsäädäntöön sisältyvät rahoitusinstrumentit malleja myös keskinäisen vakuutusyhtiön pääoman hankintaan. Vakuutuksenottajien pääomasijoituksia voitaisiin edistää sallimalla järjestely, jossa keskinäisen vakuutusyhtiön vakuutuksenottajat maksaisivat osuuskuntien osuusmaksun kaltaista ”osuusmaksua”, joka voisi olla liittymismaksu tai vuosittain kerättävä maksu. Vakuutuksenottaja maksaisi tällöin varsinaisen vakuutusmaksun ja tekisi lisäksi pääomasijoituksen (maksaisi osuusmaksun) vakuutusyhtiöön. Pääomasijoitus voisi olla joko vapaaehtoinen tai pakollinen, kuten osuuskuntien osuusmaksu. Kustakin vakuutuksenottajasta tulisi tällöin keskinäisen vakuutusyhtiön takuuosuuksien tai jonkin erikseen säädettävän oman pääoman erän osuuksien omistajia.

Pääomasijoitukselle maksettaisiin korkoa, joka olisi veronalaista pääomatulona yhtiöveronhyvitysjärjestelmän mukaisesti. Vakuutuksenottajalla olisi oikeus saada maksamansa jäsenmaksu takaisin, kun hän ei enää ole vakuutusyhtiön asiakas. Yhtiöjärjestyksessä voitaisiin määrätä, että jäsenmaksun palautus tapahtuu välittömästi tai määrätyn ajan kuluessa asiakassuhteen päättymisestä. Maksun palautusvelvollisuudesta voisi poiketa vain, jos vakuutusyhtiön vakavaraisuus olisi uhattuna. Toisin kuin elinkeinonharjoittajien maksamat vakuutusmaksut, vakuutuksenottajan maksama pääomasijoitus ei olisi vakuutuksenottajan verotuk-

sessä vähennyskelpoinen. Edellä mainittu malli ei edellyttäisi verolakien muuttamista.

Toinen vaihtoehto olisi antaa keskinäiselle vakuutusyhtiölle mahdollisuus tietyin edellytyksin siirtää osa liikevoiton jälkeisestä tuloksestaan sidottuun omaan pääomaan muodostettavaan erityiseen tase-erään. Nämä siirrot vahvistaisivat yhtiön vakavaraisuutta. Siirto sidottuun omaan pääomaan olisi veroton. Edellä mainitulla tavalla kertyneelle vakuutuksenottajien pääomalle maksettaisiin korkoa, joka olisi veronalaista yhtiöveronhyvityslainsäädännön määräykset huomioiden. Koronmaksu rahoitettaisiin siten verotuksen jälkeisestä tuloksesta. Tämä malli edellyttäisi kuitenkin elinkeinoverolain säännösten muuttamista.

9.4. Tulorahoituksen edistäminen

Henkivakuutusyhtiöt

Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuustyöryhmä (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1997:33) ehdotti henkivakuutusyhtiöille vakuutustekniseen vastuuvetkään sisältyvän osittamattoman lisävakuutusvastuun perustamista uute- na välineenä ehdotettujen uusien vakavaraisuusvaatimusten täyttämiseen. Yhdessä nykyisten säännösten mukaisen toimintapääoman kanssa sitä pidettiin nykyoloissa riittävänä keinona henkivakuutusyhtiöiden vakavaraisuuspääoman kartuttamiseksi. Työryhmä yhtyy tähän vakavaraisuustyöryhmän näkemykseen. Vakavaraisuustyöryhmän ehdotusta ei ole toistaiseksi toteutettu, vaan asian valmistelu on kesken.

Vahinkovakuutusyhtiöt

Vahinkovakuutusyhtiöiden osalta vakavaraisuustyöryhmä katsoi 31.12.1997 antamassaan mietinnössä, että sen ehdotukset eivät olleet täysin riittäviä, vaan vahinkovakuutusyhtiöille olisi perusteltua muodostaa oma erä sijoitusriskin toteutumisen varalta. Vakavaraisuustyöryhmä ei kuitenkaan halunnut siinä vaiheessa yhdistää vakuutus- ja sijoitusriskin tasoittamista tasoitusvastuuteknikalla, eikä tehnyt sitä koskevaa ehdotusta. Työryhmä katsoo, että vahinkovakuutusyhtiöiden toimintaympäristössä ei voida katsoa tapahtuneen sellaisia muutoksia, jotka muuttaisivat vakavaraisuustyöryhmän loppuraportissaan tekemää arviota.

9.5. Omistusyhteisöt (holding-yhtiöt)

Eräissä vakuutusyhtiöryhmissä ollaan siirtymässä ns. holdingyhtiörakenteeseen. Voimassa oleva vakuutusyhtiölaki sallii järjestelyn, jossa keskinäinen vakuutusyhtiö voi vastavasti kuin vakuutusosakeyhtiökin siirtää osan vakuutustoiminnastaan osakeyhtiöön jatkaen edelleen vakuutustoimintaa muilta osin. Keskinäinen vakuutusyhtiö toimii emoyhtiönä ja käyttää valtaa osakeyhtiössä. Laki ei kuitenkaan mahdollista sitä, että keskinäinen vakuutusyhtiö voisi siirtää koko vakuutuskantansa toiseen vakuutusyhtiöön ja jatkaa toimintaansa ns. puhtaana holdingyhtiönä. Pitkällä aikavälillä tämä rajoitus saattaa luoda paineita muuttaa keskinäisiä vakuutusyhtiöitä osakeyhtiömuotoisiksi pyrittäessä parantamaan pääomien käyttöä.

Vaikka holdingyhtiömalli ei välittömästi vaikuta vakavaraisuuspääoman karttumiseen, sillä voi pidemmällä aikavälillä olla vaikutusta vakuutusyhtiöiden mahdollisuuteen kartuttaa pääomia ja tehostaa niiden käyttöä. Ulkomaiset kokemukset keskinäisistä holdingyhtiöistä ovat olleet kuitenkin jossain määrin ristiriitaisia. Yhdysvalloissa keskinäinen holdingyhtiömalli näyttää olevan pikemminkin välivaihe siirryttäessä osakeyhtiömuotoon kuin pysyvä yhtiömuotomalli. Toistaiseksi järjestely on mahdollinen vain muutamissa Euroopan maissa. Malli johtaa myös suhteellisen monimutkaiseen yhtiörakenteeseen ja vaatii runsaasti uutta yhtiöoikeudellista sääntelyä. Edellä mainituista syistä työryhmä ei näe tässä vaiheessa tarvetta ryhtyä valmistelemaan säännöksiä, jotka mahdollistaisivat keskinäiseen holding-yhtiömalliin siirtymisen. ~~Tällaisen lainsäädännön tarvetta arvioitaessa olisi kuitenkin kiinnitettävä vakavaa huomiota siihen, mikä vaikutuksia mahdollisella lainsäädännöllä olisi pitkällä aikavälillä vakuutuksenottajien asemaan ja keskinäisten vakuutusyhtiöiden tulevaisuuteen Suomessa.~~

10. YHTEENVETO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSISTA

- 1) Erikseen tulisi selvittää tarkemmin, voitaisiinko keskinäisten vakuutusyhtiöiden pääoman hankintaa edistää antamalla niille mahdollisuus järjestelyyn, jossa vakuutuk-

senottajat voisivat maksaa osuuskuntien osuusmaksun kaltaista "osuusmaksua", joka voisi olla liittymismaksu tai vuosittain kerättävä maksu.

- 2) Erikseen tulisi selvittää, voitaisiinko keskinäiselle vakuutusyhtiölle antaa mahdollisuus laskea liikkeelle sellaisia etutakuuosuuksia, joilla on oikeus yhtiön tulevaisuudessa kertyvään netto-omaisuuteen siltä suhteelliselta osalta, mikä vastaa kyseistä pääomasijoitusta. Mahdollinen uudistus tulisi toteuttaa siten, ettei vakuutuksenottajaomistajien oikeuksia loukata eikä keskinäisen vakuutusyhtiön luonne vakuutuksenottajien omistamana vakuutusyhtiönä vaarannu.
- 3) Työryhmä ei näe tässä vaiheessa ~~tässä vaiheessa välitöntä~~ tarvetta keskinäisiä holdingyhtiöitä koskevan lainsäädännön valmistelun aloittamiseksi. Jos keskinäisiä vakuutusyhtiöitä koskeva lainsäädännöllinen kehitys ulkomailla ja vakuutusmarkkinoilla tapahtuva kehitys antavat siihen aihetta, voitaisiin myös Suomessa harkita lainsäädännöllisiä toimia, joilla keskinäisille vakuutusyhtiölle annetaan mahdollisuus siirtää vakuutustoiminta tytäryhtiöihin ja jatkaa toimintaa puhtaana holdingyhtiönä.

KATSAUS RUOTSIN LAINSÄÄDÄNTÖÖN

Ruotsin **vakuutusyhtiölaki** (Försäkringsrörelselag) muuttui vuoden 2000 alusta merkittävästi henkivakuutusyhtiöitä koskevien säädösten osalta (Prop. 1998/99:87, SFS 2000:600). Muutokset koskivat muun muassa laskuperusteita, kohtuusperiaatetta ja voitonjakoa. Tämän lisäksi muuttuivat keskinäisten yhtiöiden lisätaksoitusta ja takuupääomaa koskevat säännökset ja säännökset, joilla rajoitetaan vakuutusyhtiöiden lainanottoa.

Voitonjakosäännökset ja kohtuusperiaate (henkivakuutusyhtiöt)

Ruotsin **vakuutusyhtiölaissa** oli aikaisemmin henkivakuutusyhtiöiden osalla voimassa voitonjakoa osakkeenomistajille koskeva kielto. Yhtiökokous saattoi keskinäisessä henkivakuutusyhtiössä määrätä koron takuupääomalle, mutta muilta osin voitto siirrettiin vakuutuksenottajille kuuluvaan vakavaraisuuspääomaan luettavaan lisäeturahastoon (återbäringsfond) lukuun ottamatta eräitä laissa määriteltyjä erikoistilanteita, kuten tietyt lahjoitukset. Aiemmin laissa olleet säännökset kohtuusperiaatteesta olivat poikkesivat Suomessa voimassa olevasta kohtuusperiaatteesta voitonjakokiellon vuoksi.

Uuden lain mukaan **voitonjako** osakkeenomistajille tai takuupääoman omistajille on sallittu vain, mikäli näin on säädetty yhtiöjärjestyksessä. Myönteisessä tapauksessa yhtiökokous päättää voitonjaosta osakkeenomistajille tai takuupääoman omistajille. Yhtiöjärjestyksessä pitää selvittää voitonjaon tapa sekä se, kuinka suuri osa ylijäämästä saadaan jakaa. Se osa tilinpäätöksen voitosta, jota ei käytetä voitonjakoon omistajille, palautetaan asiakkaille asiakashyvityksinä.

Henkivakuutusyhtiöiden vakavaraisuusrahasto (konsolideringsfond)

Henkivakuutusyhtiön, joka ei jaa voittoa omistajille, tulee perustaa vakavaraisuusrahasto (*konsolideringsfond*), jota yhtiökokouksen päätöksellä voidaan purkaa tappioiden peittämiseksi tai muuhun yhtiöjärjestyksessä erikseen mainittuun tarkoitukseen. Rahastoa voidaan esimerkiksi käyttää asiakashyvityksiin. Hallituksen esityksessä mainitaan myös muut tarkoitukset, kuten yhtiön toiminnan kannalta hyödyllisen tutkimuksen tukeminen. Erityisesti yhtiöjärjestyksessä mainitut käyttötarkoitukset eivät saa olla ristiriidassa muiden säännösten kanssa: tällaisia ovat esimerkiksi

voitonjakokielto ja kohtuusperiaate, joka on voimassa lain voimaantuloa edeltävänä aikana solmittujen sopimusten suhteen.

Vahinkovakuutusyhtiöiden varmuusrahasto (säkerhetsreserv)

Ruotsin vakuutuslainsäädännön mukaan on mahdollista tehdä verovapaasti siirtoja varmuusrahastoon, jolle määräyksissä on määriteltä yläraja. Verovapaisiin rahastoihin (obeskattade reserver) luettavan erän tarkoituksena on Suomen tasoitusmäärän tavoin suojella vakuutuksenottajien etuja vakuutusliikkeen ja vahinkokehityksen heilahteluilta.

Yläraja lasketaan vakuutusluokittain ja nämä vakuutusluokittaiset rajat lasketaan lineaarisella säännöllä luokan vakuutusmaksutulosta ja korvausvastuusta. Sääntöä on päivitetty viimeksi vuonna 1990. Määräyksissä on vielä rajoitus yhteenlasketulle ylärajalle: suurimman yksilöllisen omavastuun määrä kolminkertaisena, kuitenkin vähintään 2,5 miljoonaa kruunua. Ylärajansa alapuolella olevaa varmuusrahastoa voidaan purkaa ainoastaan vakuutusteknisen tappion peittämiseen.

Erityisesti keskinäisiä yhtiöitä koskevat säännökset

Ruotsissa vain vakuutuksenottajat ovat keskinäisen vakuutusyhtiön osakkaita. Jälleenvakuutuksen perusteella ei synny osakkuutta. Lisäksi vakuutusyhtiön yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että yhtiön osakkaita voivat olla myös vakuutetut heidän työnantajansa ottaman kollektiiviseen sopimukseen pohjautuvan vakuutuksen perusteella.

Uudella lailla kumottiin keskinäisen henkivakuutusyhtiön suoraan lakiin perustuva asiakasomistajan vastuu. Keskinäinen vahinkovakuutusyhtiö voi kuitenkin säätää yhtiöjärjestyksessään osakkaiden vastuusta ensivakuutusliikkeen tappioiden peittämisestä. Lisätaksoitusvelvollisuus voidaan yhtiöjärjestyksessä määrätä vain muille kuin kuluttajille. Vakuutusvalvoja (Finansinspektionen) voi kuitenkin erityisestä syystä antaa luvan poiketa em. kuluttajia koskevasta ehdosta paikallisten vahinkovakuutusyhdistysten osalta.

Lisätaksoitus voi tulla kysymykseen, mikäli tappioita ei voida kattaa olemassa olevista vararahastoista tai omasta pääomasta. Tappio peitetään lisätaksoituksella niiden joukosta, jotka ovat olleet asiakasomistajia tappiota tuottaneen tilikauden aikana. Henkivakuutuksessa vastuu toteutuu siten, että vakuutuksenottajien etuuksia voidaan karsia, mikäli tappiot eivät ole katettavissa henkivakuutuksen lisäeturahastosta tai takuupääomasta. Korvauksia vähennetään kohtuullisuutta ja

tasapuolisuutta noudattaen, mikä koskee myös jälleenvakuutuksen ottajia.

Keskinäistä vakuutusyhtiötä ei voida perustaa ilman **takuupääomaa** ellei siihen ole erityistä syytä. Laissa on vaatimus takuupääoman takaisinmaksamisesta, millä pyritään rajoittamaan takuupääoman omistajien valtaa yhtiössä. Takuupääomaa voidaan korottaa yhtiön toiminnan aikana, jos siihen on tarvetta toiminnan tarkoituksenmukaisen harjoittamisen kannalta. Tällainen syy voi olla tarve turvata ja vahvistaa pääomapohjaa tai jos pääomaa tarvitaan vakuutustoiminnan kehittämiseksi. Takuupääomalle voidaan maksaa korkoa, ja tämä koskee myös sellaisia henkivakuutusyhtiöitä, joissa voitonjako on muutoin kielletty. Takuupääomalle maksettavasta korosta on määrättävä yhtiöjärjestyksessä. Muutoin sen määrää rajoittavat vain yleiset voitonjakoa koskevat säännökset.

Lainanotto

Vanhassa laissa lainanotto oli pääosin kielletty. Uuden lain mukaan lainanotto on sallittua, jos se on tarpeen pääoman hallinnan tehostamiseksi tai muusta perustellusta syytä edellyttäen, että lainanotolla on yhtiölle vähäinen merkitys ottaen huomioon yhtiön toiminta ja pääomien suuruus. Uudessa laissa on lisäksi erikseen mainittu pääomalainasta. Erityisesti mainitaan, että vahinkovakuutusyhtiöille ja henkivakuutusyhtiöille, jotka saavat jakaa voittoa, ovat sallittuja vaihtovelkakirja- ja optiolainat. Voitonjakoon oikeutetut henkivakuutusyhtiöt saavat myös ottaa voitto-osuuslainan.